

SUMMARY

Shumsky A. The structure of psychological mechanism of forming foreign language capacity.

At present due to the rapid development of intercultural communication the problem of researching the foreign language capacity is really topical.

The aim of this paper is to describe the structure of psycholinguistic mechanisms of forming foreign language capacity of the personality and characterize its main components.

In the paper the essence of the notion "foreign language capacity" is defined. We interpret this term as the individual-psychological and psycho-physiological peculiarities which enable the high rate and level of mastering foreign language under certain conditions and within the scope of a particular language teaching methodology that is, acquiring basic speaking-, listening-, reading- and writing skills. Language capacity is usually realized in speech activity which stipulates a number of interconnected language actions, that is semantic, phonematic, lexical, morphological and phonetic ones. The main components of the foreign language capacity structure are selected and characterized. They are as follows: foreign language thinking and feel for language. The individual-typical peculiarities (or types) of mastering languages are analyzed. There are three of them, that is communicative speech, cognitive-linguistic and mixed ones. These types differ in the volume of aural- or visual memory; the lability-inertness of mental-speech processes; capacity for speech activity or linguistic analysis. The role and place of internal and external factors which affect the forming of foreign language capacity are defined. The internal factors are as follows: a number of a person's inclinations along with his or her potential possibilities which stipulate the prevalence of a particular form of activity. The external factors are teaching methods as well as a teacher's personal characteristics and the peculiarities of the social and psychological environment in which the teaching process takes place. It is substantiated that capacity for communication form the basis of communication skills of the personality and it has its own specific character and structure.

The general structure of psychological mechanism of forming foreign language capacity is characterized. It has the following structure: inclinations – foreign language communicative activity – foreign language capacity – secondary linguistic identity – foreign language activity – foreign language competence.

Key words: *foreign language capacity, inclinations, speech activity, foreign language thinking, cognitive-linguistic capacity, communicative-speech capacity, linguistic memory, feel for a language.*

УДК: 373+001.895+37.091.2

В. В. Ягоднікова

Одеський інститут Міжрегіональної
Академії управління персоналом

ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

Стаття присвячена аналізу й визначенню чинників формування інноваційної спрямованості виховного процесу загальноосвітньої школи. Для досягнення визначеної мети застосувалися теоретичні методи дослідження – теоретичний аналіз, зіставлення й узагальнення, інтерпретація сучасних теоретичних досліджень у вітчизняній педагогіці.

Установлено, що чинники формування інноваційної спрямованості виховного процесу загальноосвітньої школи є керованими й некерованими, внутрішніми й зовнішніми явищами, процесами, ситуаціями, обставинами, природними чи

соціальними фактами, що спонукають суб'єктів виховання до активної інноваційної діяльності зі створення, опанування і впровадження інновацій у виховання та впливають на умови, перебіг і результативність виховного процесу, що має інноваційну спрямованість. Вони виникають і зумовлюють означений процес на загальношкільному рівні, рівні учнівського колективу та рівні суб'єктів виховання.

Ключові слова: чинники, виховний процес, інновації, інноваційна спрямованість виховного процесу, суб'єкти виховання, загальноосвітня школа.

Постановка проблеми. Організація виховного процесу, його зміст та результативність зумовлюються сукупністю взаємодіючих чинників, що складають причину та характер його перебігу. До таких чинників науковцями і практиками віднесено: природне середовище, розвиток суспільства, оточення, ієрархія цінностей, сім'я, соціальні інститути, окремі педагоги, культура, мистецтво, телебачення, Інтернет, інтереси дитини, її спрямованість тощо. Така значна кількість різноманітних чинників визначає багатфакторність виховного процесу як його особливість. Зважаючи на те, що оновлення й удосконалення сучасного виховного процесу здійснюється засобами інновацій, то такий виховний процес набуває інноваційної спрямованості. Під інноваційною спрямованістю виховного процесу загальноосвітньої школи розуміється взаємодія суб'єктів виховання, що зорієнтована на процес створення, впровадження та поширення інновацій у виховному процесі, у ході якого здійснюється розвиток взаємодіючих суб'єктів. Отже, формування інноваційної спрямованості виховного процесу загальноосвітньої школи передбачає визначення і врахування чинників, які, на нашу думку, складають причину, рушійну силу цього процесу, визначають його природу і побудову та є результатом багатьох зв'язків та взаємодій, зовнішніх та внутрішніх обставин.

Аналіз актуальних досліджень свідчить, що проблемі розвитку інноваційних процесів в освіті і вихованні присвячені праці відомих науковців: І. Бега, І. Богданової, Л. Ващенко, І. Дичківської, І. Зязюна, Л. Кондрашової, В. Кременя, О. Попової, С. Сисоєвої, К. Чорної та ін.

Чинники, що впливають на процес виховання й формування особистості стали предметом дослідження І. Бобурової, Г. Волкова, А. Кузьмінського, З. Курлянд, О. Лопухи, В. Омеляненко та ін.

Оскільки серед чисельних досліджень не достатньо розробленою є проблема інновацій у вихованні та чинники, що зумовлюють сучасний виховний процес, **метою статті** є аналіз і визначення чинників формування інноваційної спрямованості виховного процесу загальноосвітньої школи. Для досягнення визначеної мети застосувалися теоретичні **методи дослідження** – теоретичний аналіз, зіставлення й узагальнення, інтерпретація сучасних теоретичних досліджень у вітчизняній педагогіці.

Виклад основного матеріалу. Чинник у довідковій літературі є умовою, рушійною силою, причиною будь-якого процесу, що визначає

його характер або одну з основних рис; фактор [9, 326]. На думку О. Лопухи, чинники впливають на виховання як обставини, умови, природні чи соціальні факти, які діють на ефективність системи виховання і спонукають людину до активної діяльності [7]. Однак, нам імпонує визначення чинника, представлене З. Курлянд, яке базується на сучасній гуманістичній парадигмі виховання. Науковець вважає, що чинник є явищем, яке взаємодіє з іншим або іншими явищами цілісно [6, 14]. Ключовим у даному визначенні є не вплив, а взаємодія. Спираючись на те, що взаємодія є дією різних предметів чи явищ один на одного, яка зумовлює в них зміни, тобто є формою розвитку, обопільної зміни явищ, що призводить до нового якісного стану. Таке визначення чинників передбачає не однобокий вплив і пасивне його сприйняття, а взаємний вплив явищ один на одного, який спричиняє в них зміни.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про наявність розмаїття визначених науковцями чинників, що зумовлюються проблемою дослідження. Так, Т. Абакирова, досліджуючи формування комунікативних властивостей особистості, виокремила психологічні та соціально-психологічні чинники, що впливають на формування таких властивостей [1]. В. Борисов у ході дослідження теоретико-методологічних засад формування національної самосвідомості учнівської та студентської молоді визначив групу чинників, які впливають на розвиток національної самосвідомості, а саме: історичні, соціальні, культурні та геополітичні чинники [3]. С. Іваненков виокремив три, на його думку, найвагомші чинники соціалізації: речовинно-предметний, соціально-інституціональний та інформаційний (засоби масової інформації) [4, 36–37].

Дещо інший алгоритм виокремлення чинників запропоновано А. Мудриком [8]. Науковець пропонує класифікацію чинників, що виявляються на певних рівнях соціалізації, умовно об'єднуючи їх у чотири групи:

1. Мегафактори – космос, планета, світ, які тією чи тією мірою через інші групи факторів впливають на соціалізацію мешканців Землі.

2. Макрофактори – країна, етнос, суспільство, держава впливають на всіх, хто проживає в певних країнах.

3. Мезофактори (мезо – середній, проміжний) – великі групи людей, які виділяються за національною (етнічною) ознакою, місцем і типом поселень, у яких вони живуть (регіон, село, місто, селище, район); за приналежністю до тих чи тих субкультур.

4. Мікрофактори – чинники, які безпосередньо впливають на конкретних людей (сім'я, сусіди, групи однолітків, навчальні, виховні організації, різні суспільні, державні, конфесійні організації) [8, 14-16].

Спираючись на те, що процес соціалізації є двостороннім, дана класифікація чинників, на нашу думку, потребує доповнення переліком чинників, які відтворює сама особистість у цьому процесі.

Дослідники А. Кузьмінський, В. Омеляненко [5] вважають, що на процес виховання впливають різні чинники, які зумовлені об'єктивними та суб'єктивними причинами, а також особливостями соціально-економічного розвитку суспільства. До об'єктивних чинників дослідниками віднесено: особливості будівництва незалежної України, відродження національної самобутності українського народу, особливості розвитку виробничих відносин, засоби виробництва, розвиток господарства на засадах ринкових відносин, розширення меж приватної власності, розширення масштабів спілкування з громадянами інших країн, особливості соціально-економічного розвитку, вплив урбанізації, природне середовище. До суб'єктивних – соціально-педагогічну діяльність сім'ї, діяльність громадських організацій, а також навчально-виховних закладів, їх працівників, цілеспрямовану діяльність засобів масової інформації, заклади культури й мистецтва. Ті чи інші чинники, зазначає А. Кузьмінський, впливають на зміст, форми, засоби й методи виховання.

Ми не можемо повністю погодитися з таким виокремленням чинників тому, що в запропонованих чинниках не враховано психофізіологічні особливості дитини, які значно впливають на виховний процес, метою якого є сприяння особистісному розвитку учня. На нашу думку, ефективність виховного процесу зумовлена низкою об'єктивних і суб'єктивних чинників, де об'єктивні чинники не залежать від особистості тому, що привнесені докількам, суспільством чи умовами завдання. Суб'єктивні чинники пов'язані з індивідуальними властивостями дитини, її особливостями. Важливим є те, що виховний процес повинен постійно трансформувати зовнішні виховні впливи у внутрішні: духовні процеси особистості, її мотиви, настанови, орієнтації, ставлення, що визначає його якість, дієвість, продуктивність і ефективність.

Зазначимо, що з позиції сьогодення, актуальним є твердження про те, що особистість взаємодіє одночасно з різнохарактерними впливами, яким властивий як позитивний, так і негативний досвід. Однак суперечливим, на наш погляд, є наголошення на можливості абсолютної керованості цих чинників. Ми дотримуємося позиції В. Ягупова, який зауважував, що деякі з них існують незалежно від волі вихователів і вихованців, інші є результатом їх свідомих дій. Водночас як перші, так і другі можуть безпосередньо або опосередковано впливати на інструментальну та мотиваційну сфери особистості вихованця [10]. Констатуємо й те, що виховання здійснюється не лише тоді, коли вчитель організовує певний виховний захід, виховують насамперед вчинки, факти, події, діяльність, спілкування. Тому, формування інноваційної спрямованості виховного процесу загальноосвітньої школи передбачає врахування всіх чинників, що сприяють вихованню дитини та здійснення необхідної корекції виховних дій при зміні впливів цих чинників.

Вичерпне ґрунтовне дослідження чинників, на нашу думку, здійснила в своєму дисертаційному дослідженні Н. Башавець, яка

наголошує, що науковці через велике різноманіття чинників зробили їх розподіл на зовнішні (об'єктивні) та внутрішні (суб'єктивні), домінуючі та додаткові, основні (провідні) та неосновні (приватні), прямі та опосередковані, тимчасові й постійні, керовані й некеровані, такі, що їх можна контролювати та ті, що не контролюються тощо [2, 207].

Узагальнюючи вищезазначене, вважаємо, що чинники формування інноваційної спрямованості виховного процесу загальноосвітньої школи є керованими й некерованими, внутрішніми й зовнішніми явищами, процесами, ситуаціями, обставинами, умовами, природними чи соціальними фактами, що спонукають суб'єктів виховання до активної інноваційної діяльності зі створення, опанування і впровадження інновацій у виховання та впливають на умови, перебіг і результативність виховного процесу, що має інноваційну спрямованість.

Підсумовуючи вищезазначене, виокремимо чинники формування інноваційної спрямованості виховного процесу загальноосвітньої школи, які умовно можна поділити на такі:

- за змістом – соціально-педагогічний, організаційно-методичний та психолого-педагогічний;
- за характером дії – об'єктивний та суб'єктивний;
- за ступенем впливу – керований та некерований.

На нашу думку, визначені чинники виникають і зумовлюють формування інноваційної спрямованості виховного процесу загальноосвітньої школи на:

- загальношкільному рівні – чинники визначаються взаємодією школи з різними соціальними інститутами, системами суспільства, внутрішніми структурами школи, класними колективами школи та зумовлюють інноваційну спрямованість виховного процесу школи, діють на його формування, на розвиток усіх суб'єктів виховання школи.
- рівні учнівського колективу – чинники цього рівня є результатом внутрішньогрупових взаємовідносин, міжособистісної взаємодії та сприяють вихованню та розвитку суб'єктів виховання певного класу.
- рівні суб'єктів виховання – чинники породжує сама особистість, оскільки вона формується у взаємодії з соціальним середовищем і активно сприймає його впливи та особисто впливає на його стан.

Зазначимо, що за інтенсивністю впливу виокремлені чинники не є однаковими, однак кожен із них має своє значення, а недооцінка їх може негативно вплинути на формування інноваційної спрямованості виховного процесу загальноосвітньої школи.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Зважаючи на вищевикладене, формування інноваційної спрямованості виховного процесу загальноосвітньої школи передбачає врахування взаємовпливу й взаємозалежності виокремлених чинників. Водночас потребує

усвідомлення те, що в залежності від цілей виховання одні й ті самі чинники можуть бути як сприятливими, так і несприятливими для результативності інноваційної виховної діяльності, до того ж різні чинники, впливаючи на формування інноваційної спрямованості виховного процесу одночасно, можуть посилювати, компенсувати чи повністю виключати один одного, а зміна одного з них призводить до зміни змісту решти чинників. Саме тому слід урахувувати й використовувати всю систему різноманітних чинників, їх цілеспрямованість та погодженість для досягнення ефективності формування інноваційної спрямованості виховного процесу загальноосвітньої школи.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у вивченні і визначенні необхідних умов формування інноваційної спрямованості виховного процесу загальноосвітньої школи та їх реалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абакирова Т. П. Социально-психологические факторы формирования коммуникативных свойств личности : автореф. дис. ...канд. психол. наук : 19.00.01 – общая психология и история психология. / Т. П. Абакирова. – Новосибирск, 2000. – 20 с.
2. Башавець Н. А. Теоретико-методичні засади формування культури здоров'язбереження як світоглядної орієнтації студентів вищих економічних навчальних закладів : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Н. А. Башавець. – Одеса, 2012 – 555 с.
3. Борисов В. В. Теоретико-методологічні засади формування національної самосвідомості учнівської та студентської молоді : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.07 – теорія і методика виховання / В. В. Борисов. – Тернопіль, 2006. – 528 с.
4. Иваненков С. П. Проблемы социализации современной молодёжи : монография / С. П. Иваненков. – 2-е изд. доп. – СПб, 2003. – 420 с.
5. Кузьмінський А. І. Педагогіка : підручник. / А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. – К. : Знання-Прес, 2003. – 418 с.
6. Курлянд З. Н. Професійна усталеність вчителя – основа його педагогічної майстерності / З. Н. Курлянд. – Одеса, 1995. – 160 с.
7. Лопуха А. Д. Социально-педагогические условия эффективности системы воспитания патриотизма у офицеров в высших военно-учебных заведениях : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.08 – теория и методика профессионального образования / А. Д. Лопуха. – Новосибирск, 2002. – 39 с.
8. Мудрик А. В. Социальная педагогика : учеб. для студ. пед. вузов / А. В. Мудрик / под ред. В. А. Сластенина. – М. : Издательский центр «Академия», 2005. – 200 с.
9. Словник української мови. – К. : Наукова думка, 1979. – Т. X. – 657 с.
10. Ягупов В. В. Педагогіка : навч. посібник / В. В. Ягупов. – К. : Либідь, 2002. – 560 с.

РЕЗЮМЕ

Ягодникова В. В. Факторы инновационной направленности воспитательного процесса общеобразовательной школы.

Статья посвящена анализу и определению факторов формирования инновационной направленности воспитательного процесса общеобразовательной школы. Для достижения поставленной цели применялись теоретические методы исследования – теоретический анализ, сопоставление и обобщение, интерпретация

современных теоретических исследований в отечественной педагогике. Установлено, что факторы формирования инновационной направленности воспитательного процесса общеобразовательной школы являются управляемые и не управляемые, внутренние и внешние явления, процессы, ситуации, обстоятельства, природные или социальные факты, побуждающие субъектов воспитания к активной инновационной деятельности по созданию, освоению и внедрению инноваций в воспитании, и влияют на условия, протекание и результативность воспитательного процесса, характеризующийся инновационной направленностью. Факторы возникают и влияют на указанный процесс на общешкольном уровне, уровне ученического коллектива и уровне субъектов воспитания.

Ключевые слова: факторы, воспитательный процесс, инновации, инновационная направленность воспитательного процесса, субъекты воспитания, общеобразовательная школа.

SUMMARY

Yahognikova V. Factors of innovative orientation of the comprehensive school upbringing process formation.

The purpose of the article is to analyze the determining factors in the formation and direction of innovative upbringing process of a comprehensive school. To achieve the objective theoretical methods were applied in the research – theoretical analysis, comparison and synthesis, interpretation of modern theoretical research in the national pedagogy.

Summarizing the above mentioned, we can assume that the factors shaping the innovation focus of upbringing process are not managed and controlled, internal and external phenomena, processes, situations, circumstances, conditions, natural or social facts that motivate active training of innovation creation, mastery and innovation in education and determine the conditions, course and results of upbringing process with innovative orientation.

Thus, we can distinguish the factors of forming the innovation focus of upbringing process of a comprehensive school by sharing their conditionally on the following: within the meaning – socio-pedagogical, organizational, methodological and psycho-pedagogical; by the nature of actions – objective and subjective; by the degree of impact – driven and not driven.

The basis of systematization of the outlined factors is the level at which, in our opinion, they emerge and cause the formation of innovative orientation of upbringing process of a comprehensive school: the whole-school level, group pupils collective, the level of upbringing.

It is noted that the power of influence of these factors is not the same, but each has its value, and their underestimation could adversely affect the course of implementation of the model of innovation orientation of the educational process. It is necessary to take into account the mutual influence and mutual dependence of socio-pedagogical, organizational, methodological and psychological and educational factors. It is necessary to realize that, depending on the goals of education the factors may be both favorable and unfavorable for the performance of innovative educational activities, besides various factors influencing the formation of innovative orientation of upbringing process at the same time may increase and compensate or completely exclude each other, and change of one of them leads to changes in the content of other factors. That is why it is important to consider the entire system and use a variety of factors, their dedication and consistency in order to achieve a positive result of innovative orientation of educational process forming.

Key word: factors, educational process, innovation, innovative orientation of the educational process, subjects of education, secondary school.